Nordiskt centrum för kulturarvs- pedagogiks vårkonferens 2008:

Unik nordisk kulturarvspedagogisk konferens i Östersund

MARTIN ALFREDSSON OG LINN ÅSLUND*

Title: Unique Nordic conference about cultural heritage pedagogy in Östersund.

Abstract: *The Nordic Centre of Heritage Learning (NCK) spring conference took place in Östersund in Sweden on 20-21 February 2008. The conference programme was developed for people interested in heritage learning in the fields of archives, museums, art and the cultural environment, with the aim of contributing to development of the concept of heritage learning. The cultural heritage in its various forms is able to boost the competencies and community spirit of individuals, generate new business ideas and contribute to the knowledge necessary for a process of sustainable development. About 80 colleagues attended the conference and shared their experiences. The keynote speakers came from Austria, Denmark, England, Finland, Norway and Sweden.*

Key words: Pedagogy of the cultural heritage, arts, museums, archives and cultural environment, The Nordic Centre of Heritage Learning (NCK), Nordic cultural heritage pedagogy.

Den 20-21 mars 2008 hölls Nordiskt centrum för kulturarvspedagogiks (NCK) tredje vårkonferens på museet Jamtli i Östersund under temat kulturarvspedagogik i Norden. De 80 deltagarna kunde lyssna på föreläsare från Sverige, Norge, Danmark, Finland, England och Österrike. I samband med konferensen hölls även tre seminarier under den gemensamma titeln "Kulturarvspedagogik och livslångt lärande".

På initiativ av representanter från den kulturarvspedagogiska sektorn i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige har NCK bildats.

Utvecklingsprojektet Nordiskt Centrum for Kulturarvspedagogik fortsätter under 2008 att utveckla sin verksamhet. Arbetet för att befästa positionen som en naturlig samlingspunkt för kulturarvspedagogiska frågor i Norden fortgår. Samtidigt pågår arbetat med att etablera ämnet

Bilden "NCK-konferens" visar konferensdeltagarna i Rentzhogsalen på Jamtli, uppkallad efter förra landsantikvarie Sten Rentzhog. Foto: Anna Jonsson.

kulturarvspedagogik som en självklarhet i "det livslånga lärandet". Kulturarvspedagogik är ett samlingsbegrepp för de fyra verksamhetsområdena arkivpedagogik, kulturmiljöpedagogik, konstpedagogik och museipedagogik. En av de viktigaste frågeställningarna relaterade till kulturarvspedagogik i samband med livslångt lärande är, hur kulturarvspedagogiken förhåller sig till pedagogikens mål, medel och målgrupper? Det är dessutom viktigt för utvecklingen av det kulturarvspedagogiska arbetet, att det ställs frågor till såväl teori som praktik. En viktig del av detta består i kontinuerlig granskning av begreppsapparaten.

Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik är ett forum för alla med intresse för kulturarvspedagogiska frågor och drivs av Jämtlands läns museum – Jamtli, Landsarkivet i Östersund och Föreningsarkivet i Jämtlands län och har sin placering i Östersund.

NCK ser som sin uppgift att främja det livslånga lärandet genom de olika pedagogiska inriktningarna arkivpedagogik, museipedagogik, konstpedagogik och kulturmiljöpedagogik och vill samtidigt utveckla kulturarvspedagogiken som helhet. Detta sker i samarbete med universitet, museer och arkiv genom utbildning, möten, forskning och informationsspridning.

Projektledaren och forskningsassistenten arbetar vidare med det nordiska nätverket bland pedagoger och intresserade. NCK arrangerar förutom en vårkonferens, ett höstseminarium samt kurser i kulturarvspedagogik.

FÖRVALTA, FÖRDELA ELLER FÖRMEDLA?

Nina Gran specialplanerare för den svenskspråkiga verksamheten i Helsingfors stads kulturcentral, gav en föreläsning med rubriken "Förvalta, fördela eller förmedla? ProduForum – ett kulturellt Linux-nätverk i Helsingfors".

Att i kulturarvssammanhang tala om Linuxnätverk kan verka lite långsökt, men Nina Gran, har en utmärkt förklaring till associationen: ProduForum är öppet för alla. Vem som helst får delta i de aktiviteter som ProduForum arrangerar samtidigt som det är en samlingspunkt för fria kulturarbetare. Trots att projektet pågår i Finland har man valt att ha svenska som arbetsspråk.

Nätverksprojektet föddes ur en önskan om att kunna tillfredsställa behov hos fria kulturarbetare, exempelvis genom att underlätta och utveckla arbetet för fria grupper, konstnärer och kulturproducenter i Helsingforsregionen.

En stor del av arbetet består i att sammanföra olika aktörer som kan ha utbyte av varandra t ex kulturproducenter och produktionsstudenter.

En viktig del i arbetet är att man dokumenterar de kulturprojekt som ProduForum står bakom, vilket blir ett sätt att förmedla kunskap till dem som kommer efteråt och ska skapa liknande projekt.

Ambitionen och målet med ProduForum är att höja kompetensen hos aktörerna och inspirera till företagsamhet. ProduForum ska fungera som ett stöd i samarbetet mellan kultur-

fältet och andra sektioner i samhället och samtidigt vara ett centrum för kulturproduktion, samarbete och nätverksbildning och en plattform för gemensam marknadsföring. Rent praktiskt tillhandahåller ProduForum bland annat arbetsutrymme till sina aktörer och fungerar som en slags övningskuvös för företagande och i framtiden skall ProduForum även fungera som ett arkiv för kulturprojekt.

ProduForums deltagare är uppdelade i fasta och rörliga aktörer. De rörliga aktörerna är de som deltar i seminarier och program, som alla är gratis och öppna för alla.

De fasta aktörerna är de kulturarbetare som betalar med sin arbetsinsats. Dessa ersätts i sin tur med arbetsutrymme och olika typer av servicetjänster, exempelvis handledning, Work shops o s v. Tjänster: Tillhandahåller IT-stöd, seminarier, gemensamma marknadsföringskanaler och redskap. Arbetsutrymmen, Webbssida för aktörerna, andra behov. Professionalitet är en förutsättning för att bli anställd som fast aktör. I nuläget finns 15 fasta aktörer på ProduForum.

Nina Gran är av uppfattningen att i framtiden kommer ProduForum och sättet som projektet styrs på att även växa internationellt.

Fler samarbeten kommer att präglas av nätverksstruktur och deltagande, öppenhet och ickehierarkiska strukturer, samarbete och gemensamma strävanden.

STÄLL RÄTT FRÅGA TILL RÄTT PERSON

"Ställ rätt fråga till rätt person och du kan hitta den infallsvinkel som behövs för att engagera dem som i vanliga fall inte fångas av det som kulturarvsförmedlare har att erbjuda." Det är vad **Rachel Hasted**, från English Heritage policy team starkast understryker i sitt föredrag "Making History: Social inclusion, le-

arning and heritage” – om kulturarvets vikt för den sociala inklusionen i samhället.

En av de största utmaningar Storbritannien och fler länder med det möter när det gäller kulturarvspedagogiken är migrationen. Befolkningsprofilen i Storbritannien förändras och idag är det dem som den folkgrupp som ökar mest människor under 16 år med blandad etnisk bakgrund. Detta, säger Hasted, förändrar bilden av ”Britishness”.

Ett sätt att möta detta var genom utställningen ”The peopling of London”, på British museum. London är en stad som bygger på invandring och om man undersöker saken närmre så inser man att alla grupper av invandrare går igenom samma process, t ex demonisering.

En viktig bit i arbetet med social inklusion i Storbritannien är att göra den svarta delen landets befolkning till en del av samhället och därmed också inse att det svarta samhället är en del av historien. Hasted berättar att vid en undersökning av vad skolelever fick lära sig om slaveriet blev slutsatsen att slaveriet presenterades som något som förekom i andra länder, främst USA och att Storbritanniens deltagande knappt nämndes.

En del i arbetet med att tillgängliggöra historia för dem och från invandrare och ättlingar till invandringar är webbsajten <http://www.movinghere.org.uk/>. Moving Here undersöker och dokumenterar varför personer invandrat till Storbritannien under de senaste 200 åren, vilka erfarenheter som gjorts och vilka erfarenheter som görs nu. Sajten erbjuder fri tillgång till material som rör migrationshistoria från arkiv på lokal, regional och nationell nivå, bibliotek och museum. Moving Here ger dessutom besökaren möjlighet att själv delta genom att publicera sin egen migrationshistoria.

I arbete som syftar till att öka och underlätta den sociala inklusionen och synliggöra minoriteter eller diskriminerade grupper finns det vissa fallgropar, menar Hasted.

En fara är att arbetet ibland tenderar till att istället försöka förbättra de respektive målgrupperna istället för att fokusera på det som hindrar dem.

”Det får inte bli ett överhetsperspektiv; att man ska göra något fint för de obildade massorna. Och det är där vi står inför nästa utmaning”, säger Hasted. ”Vi måste anställa fler med mångkulturell bakgrund.”

Politisk korrekt välvilja kan lätt gå överstyr och Hasted ger som exempel National Armory’s antivapenprojekt NTK: No To Knives, och olika utställningar om handikappade som kanske blivit mer av en ”freak show” istället för att handla om handikappades position och liv i samhället utifrån handikappades egen synvinkel.

Ett annat vanligt misstag som många gör är att automatiskt koppla samman begreppen diskriminering och fattigdom. Bara för att du är fattig behöver du inte vara diskriminerad och bara för att du är diskriminerad behöver du inte vara fattig. Ett exempel på detta är hbt-perspektivet eftersom homo-, bi- och transsexuella finns i alla skikt av samhället, men som helhet är de ändå diskriminerade oavsett samhällsklass och bakgrund. I Storbritannien har det därför inrättats en ”Lesbian Gay Bisexual Trans History Month” som återkommer varje år i februari. Till projektet hör även en webbsajt: <http://www.lgbthistory-month.org.uk/>.

Med alla olika samhällsgrupper i åtanke är det ändå absolut svårast att nå ut till låginkomsttagare, menar Hasted. Men hon har en lösning för att verkligen nå ut till dessa människor: fokusera på lärande för hela familjen

och hitta infallsvinklar som människor kan relatera till. Material finns om man bara kan ställa rätt frågor till rätt person

HUR DET FÖRFLUTNA FÅR MENING I NUET

Varför ska det förflutna läras ut och vad har det för effekter i samtiden? Hur förmedlar vi berättelser om kulturmiljöer och det förflutna? **Anders Högborg**, arkeolog, Malmö fördjupade sig i ämnet "Kulturmiljöpedagogik med nuet i fokus".

Högborg diskuterar det förflutna som ett tvådelat perspektiv. Detta för att påvisa hur man kan arbeta med "kulturmiljöpedagogik med nuet i fokus", som även är rubriken för föreläsningen. Högborg ställer de klassiska frågorna som man kan och bör ställa till alla utåtriktade verksamheter; vad berättar vi om, hur gör vi det, varför gör vi det, varför tycker vi det är väsentligt och vilken betydelse anser vi att det får?

Det är institutioner som museer och andra som har kunskap om och väljer ut kulturmiljövärden. Det är oftast i vardagen, i icke-institutionella uttryck, som människor möter det förflutna. Media, fotoalbum, skönlitteratur och samtal mellan människor är exempel på former där det förflutna finns och skapas. Relationen mellan det institutionella kulturarvet och människors upplevelser av det förflutna har inte varit föremål för särskilt mycket forskning i Norden. Högborg hävdar att dessa distinktioners betydelse är väsentlig för ett arbete med kulturmiljöpedagogik.

Ett sätt att förstå och utveckla detta tvådelade perspektiv är att arbeta med omvärldsanalyser. Högborg tar som exempel begreppet "mångkultur" och hur en del menar att det är något som alltid har funnits. I vår tid handlar det om saker som segregation, invandring och

globalisering etc., och har inget att göra med att vi en gång i tiden hade franska kungar. Ett klart exempel på bristande omvärldsanalys! Det handlar om att förstå den verksamhet man bedriver i förhållande till övriga samhället. Detsamma gäller utbildning och det livslånga lärandet. En avhandling från Lärarhögskolan i Malmö¹ visar hur den faktabetonade och kronologiskt ordnade grundskoleskolundervisningen inte lyckas skapa historiemedvetna och kritiskt tänkande elever som har utvecklat en förståelse av sammanhanget mellan nu, då och framtiden.

Genom att hantera det tvådelade perspektivet och arbeta med omvärldsanalyser, livslångt lärande och samskapande så ger det olika perspektiv och förhållningssätt till hur man tillskriver det förflutna mening i nuet och stärker därmed kulturpedagogiken.

På slutet av den första dagen så övergick föreläsningarna till mindre seminarier kring kulturarvs pedagogik och livslångt lärande. Tre målgruppssteman fanns att välja på; barn, unga vuxna och äldre.

Vi måste förändra vår syn på pensionärer, säger **Eva Sjögren Zipsane**, landsarkivarie vid Landsarkivet i Östersund. Pensionärer är inte längre en enda homogen massa utan individer som vill fortsätta att utvecklas och det gäller för oss att anpassa kulturarvsförmedlingen till detta, det är det som är livslångt lärande.

I länder som Kina och Nederländerna finns öppna universitet för daglediga äldre. Besöka till kulturarvsinstitutioner är oftast äldre, och yngre kommer oftast tillsammans med äldre och det är något som kulturarvsförmedlare behöver vara medvetna om.

ATT FÅ ETT MUSEUM ATT SPELA ROLL

Att arkiv och museum måste slåss för männis-

196 korsk uppmärksamhet blir allt tydligare och konkurrenterna är många; tv, bio, radio, och inte minst Internet. Ett exempel på detta ges av **Kristian Overskaug** från NTNU Museum of natural History and Archaeology i sitt seminarie om "Visitor dynamics and communication experience during the years 1954-2006 at the NTNU Museum of Natural History and Archaeology. Challenges of 2020".

1954 strandade en jättebläckfisk i Trondheimsfjorden. Kvarlevorna av djuret lockade 12 000 och inspirerade till öppnandet av ett museum, men nu, mer än femtio år senare är frågan hur man ska få besökarantalet stabilt och högt. Vid 1000-årsjubileum av Trondheim stad 1996 var besökarantalet som högst och sedan dess har det skett en dramatisk nedgång. Till viss del beror det på att det existerar ett glapp mellan det som besökare och potentiella besökare är mest intresserade av och den kompetens som personalen har. De flesta vill höra om arkeologi samt andra världskriget, men för tiden från 1600-talet fram till nu finns ingen kompetens. Men förutom detta tror Overskaug att museet blir utkonkurrerat av så kallade "science centers", där bara namnet låter mer spännande än NTNU. Frågan Overskaug ställer sig är varför det går så dåligt, när allting pekar på att det borde vara tvärtom: Populationen i området är större samtidigt som tillgängligheten och serviceresurserna är bättre. Nu ligger utmaningen i att få museet att spela någon roll.

DRIVKRAFTEN BAKOM FRIVILLIGT ARBETE

Pär Löfstrand, universitetsadjunkt i psykologi vid samhällsvetenskapliga institutionen på Mittuniversitetet i Sverige har undersökt sambandet mellan faktorerna kulturarv, livslångt lärande och social ekonomi inom frivilligt ar-

bete. De föreningar som deltog i undersökningen var en handfull lokala föreningar; Jämtlands lokalhistoriker och släktforskare, Ås hembygdsförening, Jamtlis gynnare, Jämtlands läns konstförening samt Föreningen Gamla Östersund som samtliga har anknytning till det lokala kulturarvet i Jämtlands län.

Några av undersökningens centrala frågor var: Hur sprids kunskap mellan människor?

Och vad är drivkraften? Varför engagerar man sig i kulturarbete på t ex Jamtli?

Det oftast återkommande svaret var att man gjorde det för den sociala gemenskapen, men andra ord och begrepp som återkom var "kunskap", kulturverksamhet och livslångt lärande. Vad gäller den sociala gemenskapen så kunde man se att kvinnor oftare hade ett större så kallat socialt kapital, jämfört med männen.

Samtidigt existerade en slags dubbel underrepresentation inom de undersökta föreningarna, där de flesta medlemmarna var kvinnor, men samtidigt bestod styrelserna av ett överhängande antal män. Detta kopplades tydligt till ett återkommande påståendet att många var med för gemenskapen, men få ville ha något "reellt" ansvar t ex genom styrelsearbete. Den starkaste motivationen fanns i det sociala samspelet och gemenskapen.

ATT TA PEDAGOGIK OCH ARKEOLOGI PÅ LIKA STORT ALLVAR

Anders Hansson, 1:e antikvarie på Jamtli, höll ett anförande under rubriken; "Slyos – Publik arkeologi i gräns- och generationsöverskridandets tjänst".

Slyos, eller LövnäsvalLEN, ligger i Sverige 30 km väster om Lillhärdal, ungefär 10 km från gränsen till Dalarna vid vägen mellan Lillhärdal och Särna och utpekats av traditionen som

Härjulf Hornbrytares boplat. Härjulf och en kvinna vars namn man inte känner till anges som de första bosättarna i Härjedalen.

Projektet startade i september 2003 med ett seminarium i Lillhärdal och arkeologiska undersökningar genomförs årligen under vecka 32, Kulturveckan i Lillhärdal. Till Slyos har man även förlagt pedagogisk verksamhet för högstadieklasser

Offentlig arkeologi blir också en pedagogisk verksamhet och vad händer, undrar Anders Hansson, om man tar pedagogiken på lika stort allvar som arkeologin? Man måste börja med att sätta sig in i begreppet kulturmiljöpedagogik som ett sätt att förstå människor och platser utifrån en materiell kultur.

I de allra flesta fall är det historieförmedlarna som väljer vilka frågor som ska ställas och därmed också i många fall, vilka svar som ska ges, men vid publika utgrävningar är det deltagarna som ställer frågorna och de enskilda individerna konstruerar sedan själva sina kunskaper. Samtidigt måste man förstå att allt historiemedvetande är selektivt och att det måste vara det och att deltagarna konstruerar själva sina kunskaper samtidigt som de selekterar och på så sätt också skapar sin egen historia.

Vid publika utgrävningar kan småbarn och pensionärer delta samtidigt och det ställer historieförmedlaren inför en hel del utmaningar. På grund av skilda ålder och erfarenhet har dessa två grupper helt olika utgångspunkt i lärandet och hur gör man då?

Anders Hansson menar att man helt enkelt får försöka ange en samtalston som visar att alla frågor är välkomna och ska besvaras eftersom de visar på engagemang. Ett annat sätt att låta alla delta är att ställa öppna frågor som leder till dialog. Hansson berättar att han fört dagboksanteckningar för att förstå dynamiken i vad som händer vid en kulturarvspedagogisk

verksamhet, för att förstå sin egen inställning och sina egna frågor och sin roll gentemot deltagarna

I Slyos är platsen kopplad till myten om Härjulf och en kvinna, Härjedalens första byggare och att göra utgrävningar som är kopplad till en myt ger en viss dynamik i förhållningssättet. Vissa är mer militanta och har kanske inte lika lätt att ta till sig fynd som stör bilden av myten, eller ifrågasätter den. Andra har en lättare inställning, att allt som lockar folk till bygden är bra. Det övergripande syftet är förstås att förstå platsens historia, oavsett vad fynden för med sig.

HISTORIEN MÅSTE VARA DÄR ANVÄNDARNA ÄR

NCK: s årliga pris delas ut till personer eller institutioner som på något sätt gjort ett framstående arbete inom det kulturarvspedagogiska området. I priset ingår också ett löfte om att återkomma som talare vid nästa års konferens, något som 2007 års pristagare **Charlotte S. H. Jensen** från Nationalmuseet i Danmark nu uppfyllde, med sin föreläsning "Kulturarvspedagogik 2.0".

Internet är i allt stigande grad den plats där vi hämtar vår information om världen.

Tidigare var biblioteken, tidningar o s v viktiga informationskällor men enligt Charlotte S. H. Jensen så lägger unga (25 år och yngre) ungefär 2 timmar i veckan på läsning, inklusive tidningar men är online 6 timmar. Detta för oss in på vad Charlotte S. H. Jensen kallar Kulturarvspedagogik 2.0.

Enligt Jensen befinner vi oss just nu i Web 2.0-eran; ett uttryck som hämtats från förläggaren, bloggaren och websteoretikern Tim O'Reilly". Om Web 1.0 handlade om att sammankoppla människor med varandra så hand-

198 lar Web 2.0 om att samarbeta och utveckla gemenskap.

”Ett påtagligt exempel på denna utveckling är wikipedia”, säger Jensen. ”En plats där vem som helst kan bidra med sina kunskaper i byggandet av ett virtuellt uppslagsverk.

I 1.0 – eran var layouten på sajter och hem-sidor det viktigaste och ledde till att det man främst gjorde var att organisera information. I 2.0 eran handlar det mer om att skapa en ram för kommunikation och social gemenskap, som t ex Facebook.”

Jensen är glasklar när hon påpekar att om kulturarvsvärlden vill vara en del av nuet gäller det att den uppgraderar sig och tar plats på ett sätt som moderna nätanvändare förväntar sig.

Detta nya, mer utpräglat sociala sätt, att använda webben ställer krav på alla kulturarvsinstitutioner. Istället för att bara vänta sig att möta en förklarande expert med mer eller mindre färdiga svar vill nu användaren vara en del i en process, en personlig dialog.

Några kulturarvspedagogiska institutioner har redan startat denna process. T ex har National Archives i Storbritannien arbetat med att skapa en sajt som låter brukarna skriva och berätta när de har hittat en emigrantanfader- eller anmoder på sajten.

Jensen nämner den brittiska sajten Moving Here som en av de kulturwebbsajter som bäst illustrerar vad som kan ske när många och dedikerade brukare strålar samman kring ett synliggjort material (www.movinghere.org.uk/default.htm).

”Enligt min mening har arkiv – på arkivinstitutioner såväl som på museer – en enorm potential i dagens 2.0 kultur”, säger Jensen. ”Eftersom arkiv har ofta ett så rikt material att de öppnar upp för många små, nischade användarmöjligheter.”

Efterhand som alltmer material kopplat till

Bilden "Charlotte" är på 2007 års NCK-pristagare Charlotte S. H. Jensen från Nationalmuseet i Danmark, som förutom prispengar fick äran att föreläsa på årets NCK-konferens. Foto: Anna Jonsson.

kulturarv har tillgängliggjorts via Internet och brukarna kräver ständigt mer och större tillgång kan institutionernas förklaringsmonopol på t ex historiska förlopp inte längre upprätthållas. Nu finns det andra än kulturarvsinstitutionerna som har tillgång till materialet och kan lägga ut på nätet och skriva om det. ”Detta är något som inte kan kontrolleras, allt kulturarvsinstitutionerna kan göra är att konkurrera på samma villkor som alla andra”, säger Jensen.

I sin vision ser Jensen att framtidens kulturwebbsajter kommer ge allt större möjligheter för gemene man att bidra och funktioner som ”kommentera”, ”sänd mitt bidrag” och ”upload” kommer att vara väsentliga. Dialog är ett bättre redskap än den traditionella förmedlingen med en avsändare och en mottagare och kombinationen av tillgängliggörande och förmedling tillsammans med användardeltagande sätter en helt ny dagordning där dialog blir ett nyckelbegrepp.

Och ännu en gång framhåller Jensen arkiven som möjlighet och nödvändighet: "Eftersom arkiv och användandet av arkiv är grundläggande för alla typer av forskning och förståelsen av historien så måste vi vara där användarna är, både fysiskt, mentalt och även digitalt."

ATT FÅ RÖTTER OCH FÖTTER

Ellen Holst Buaas är högskolelektor vid Dronning Mauds Minne i Trondheim och ämnet för hennes föreläsning var kulturarvspedagogik inom förskoleverksamheten. Ellen Holst Buaas har även skrivit boken "Med himmelen som tak: Uterummet som arena för skapande aktiviteter i barnehage og skole".

En nära kontakt med natur och närmiljö är centralt och hennes utgångspunkt i pedagogiken är ekologisk.

"Kulturarvspedagogik i förskolan handlar om att ta vara på människor, natur och ting", säger Holst Buaas. "Det handlar om att få rötter och fötter."

Men kulturarvsförmedling till barn måste ske på barns villkor. Barns förmåga till tidsuppfattning är något som är viktigt att ta hänsyn till, men även om den är annorlunda än vuxnas behöver den inte innebära problem för historieförmedling. Upp till 10-årsåldern har barn ingen reell tidsuppfattning men kan ändå vara intresserade av hur det var i "gamla tider" och det går att få in kulturarvspedagogiken inom läroplanernas ramar, genom ämnen som språk och text, kropp och hälsa.

Holst-Buaas idé går ut på att använda sig av närmiljön, av lokala föreningar, konstnärer o s v, för att barnen ska få en uppfattning om tiden och platsen där de lever, att få "rötter och fötter".

Men det är inte bara omgivningarna och

miljön som är viktiga för kulturarvspedagogiken i förskolan. Den egna personen, barnens egna sinnen är viktiga redskap.

"Barn är kroppar", säger hon.

Och om museum och arkiv vill ha förskolebarn som målgrupp måste de inse detta. Barn upptäcker, upplever och lär sig med sina sinnen, inte främst genom logiska tankar. Barn måste få aktiveras, leka och skapa för att tillägna sig kunskap. Det kan låta svårt att göra en fysisk, sinnlig upplevelse av kulturarv och kanske ännu svårare riktat mot barn.

"Men, säger Holst Buaas, barn är tacksamma på så sätt att de är intresserade av allt, bara det presenteras på rätt sätt."

NÄR DU FÖRSTÅR ATT DET HANDLAR OM DIG

Hur kan museipedagogen stimulera barn och unga och deras förhållande till konst? Konstpedagogen vid Jamtli, **Kajsa-Tuva Werner**, frågade konferensdeltagarna "vad händer med dig och dina känslor när du förstår att detta handlar om dig?". Med detta menade hon att man speglar sin egna inre värld när tittar på konst. Werner menar även att konstpedagogik är att ställa de rätta frågorna, att skapa nyfikenhet och lust att hitta svaren. Det övergripande syftet är att barnen ska få med sig en upplevelse. Kanske får de kontakt med sina känslor och frågar sig själv "vad hände i mig?" och "vad var det där egentligen?" Att väcka barnens lust att vara kreativ är ett bra verktyg i livet. Med ett praktiskt experiment konkretiserade Werner vad hon menade genom att låta åhörarna lyssna på ett stycke klassisk musik, samtidigt som vi påmindes om att det är mig det handlar om. Diskussionen efter lyssnandet gjorde resonemanget mer uppenbart då vissa inte förstod musiken, en del berättade vad de kände och vad de förknippade musiken med.

200 Vad är det som händer när det inte händer någonting alls var även det en fråga som gjorde att tankeverksamheten gick igång hos deltagarna.

Detta är nu inget nytt men bland en samling kulturarvspedagoger så är en påminnelse om detta fenomen väl på sin plats. Werner beskrev även en konstpedagogisk metod vid en konstutställning med tre mobila rum där man kunde fånga upp känslorna efter att ha sett de expressiva verken av bl.a. Helmer Osslund och Leander Engström.

OTTO NEURATHS DEMOKRATISKA MUSEIPEDAGOGIK

Otto Neurath (1882-1945) är känd för eftervärlden som filosof och sociolog. Han var verksam i hemlandet Österrike fram till 1934 då han var tvungen att fly och hamnade slutligen i Oxford, England 1940 fram till sin död. **Hadwig Kraeutler** vid Belvedere museet i Wien beskrev i sitt framförande "Otto Neurath - Educational concepts of the progressivists in Vienna of the 1920s and Museum Work" Neuraths utställnings- och museiarbete hemma i Wien. Neurath var grundare och direktör för SEM – the Social and economy museum i Wien 1925-1934. Wien hade på 1920-talet 2 miljoner invånare och det rådde stor arbetslöshet och sociala orättvisor. De regerande socialdemokraterna utarbetade program för att utbildning och information skulle vara demokratisk och tillgängligt för alla. Läsandet sågs som en av de viktigare metoderna för att tillgängliggöra sig information, problemet var att nå de som ej var läskunniga eller de som inte tog till sig skriftlig information. Neurath producerade då attribut till utställningar och museer där informationen bestod av visuella material och miljöer. Den illustrerade statistiken gjorde att användarna (ordet besökare an-

vändes inte) fick information om samhället. Ofta beskrevs problem som Tbc, veneriska sjukdomar och alkoholens negativa verkningar. Det presenterades fakta, inte kunskap, som kunde diskuteras i skolor, i utställningarna och andra informella grupper. På SEM-museet var det även viktigt att byggnaden och miljön skulle erbjuda en behaglig atmosfär så den tilltänkta publiken skulle känna sig bekväm och trygg för att våga diskutera och ifrågasätta. Ett tydligt exempel var utställningen "At the gynaecologist" i skala 1:1, med en gynekologstol i naturlig storlek. Öppettiderna på SEM var anpassade till arbetarklassens lediga tider på vardagskvällar och helger. Självklart var det fri entré. Folket lärde sig om livet i staden och samhället, att tänka, argumentera och kommunicera med andra människor.

Hadwig Kraeutler har skrivit en doktorsavhandling om Neuraths arbete. Hon var även ansvarig koordinator för den stora ICOM-CECA-konferensen i Wien i somras.

LEVANDE HISTORIA FÖR DEMENTA

På köpstadsmuseet Den Gamle By i Århus står 1800-talet i fokus. Det är ett levande museum med aktörer bland de 75 husen. Den Gamle By har ett mål att historien skall nå ut till alla, även till demenssjuka. I ett samarbete mellan Århus kommun och Den Gamle by får dementa medborgare som bor på serviceinstitutioner komma och besöka en historisk miljö med aktörer. **Henning Lindberg**, chef för avdelningen för levande historia/utbildningsscenter på Den Gamle By, beskrev i sin föreläsning hur de dementa får hjälpa till med konkreta arbetsuppgifter som att mala kaffebönorna i en gammal kaffekvarn och steka pannkakor på den gamla vedspisen. Aktörerna och gästerna samtalar om möbler, handarbete,

högtider, traditioner och mycket annat. När en aktör sätter sig vid pianot får gästerna önska låtar och sjunga med. Genom att vara i en autentisk miljö från 1910 som kan kännas bekant för de dementa erbjuds de en möjlighet att "återupptäcka" sina egna minnen och berättas om dem.

Verksamheten sker i dag i fyra olika miljöer, ett hus, en skola, smedja och en butik. Att få saker i händerna och hjälpa till, känna igen dofter, ljud och smak är faktorer som hjälper de demenssjuka att minnas.. Aktörerna får innan de börjar arbeta genomgå en kurs för att lära sig om demenssjukdomen. Inom museipedagogiken är detta ett helt nytt grepp och det har slagit väl ut. Sedan starten 2004 har önskan varit att bygga ett nytt hus som är bättre anpassat för de som har svårt att gå, med handikapptoaletter och praktiska garderobers. Projektet har fått sådant genomslag att Den Gamle By har fått en donation på 4 miljoner kr för att bygga ett nytt "minneshus". Förutom att de praktiska problemen åtgärdas så kommer huset att byggas i en stil som ligger närmare dagens äldre generation än huset från 1910. Planerna är att inredningen skall vara från år 1974. En radio och TV-butik skall inrymmas med en tillhörande reparationsverkstad där radiohandlaren, som även bor i huset, kan dricka en öl med de dementa och prata om gamla apparater. Vidare förs samtal om att på något sätt bevara de dementas berättelser.

NCK:S ÅRSPRIS

Som ett bidrag för att höja statusen för det kulturarvspedagogiska arbetet har NCK instiftat ett årspris som på vårkonferensen delas ut till någon person eller institution som gjort framstående insatser inom det kulturarvspedagogiska området. 2008 års vinnare Ebbe

Westergren har enligt motiveringen verkat för att höja statusen för det kulturarvspedagogiska arbetet och medverkat till att omvärlden upptäckt det spännande kulturarvspedagogiska arbetsfältet. Ebbe gjorde den pedagogiska metoden "tidsresor" kända i barnprogrammet "Salve" som gick i Sveriges television 1997. Han har på senare år exporterat tidsresan till Sydafrika där den blivit ett litet men viktigt bidrag i försoningen. Priset bestod i ett diplom, 25000 svenska kr och äran att få vara key-notespeaker på 2009 års vårkonferens. Utdelningen skedde i samband med konferensens festmiddag på Jamtlis restaurang Hov.

NOTE

1. Hartsmar, Nanny: "Historiemedvetande – elevers tidsförståelse i en skolkontext". Malmö. Institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan. 2001

**Martin Alfredsson, etnolog*

*Address: Jämtlands läns museum
Box 702
83128 Östersund
E-mail: martin.alfredsson@jamtli.com*

**Linn Åslund, arkivarie*

*Address: Landsarkivet
Arkivvägen 1
831 31 Östersund
E-mail: linn.aslund@landsarkivet-ostersund.ra.se*